

KORRUPSIYANING MOHIYATI VA UNING OQIBATLARI

Turdaliyeva Muxlisa Abduraxmatjon qizi

Turan International University, talabasi

E-mail: turdaliyevamuxlisa2007@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19816097>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tezisdagi korrupsiya tushunchasining mohiyati, uning nazariy asoslari va jamiyat taraqqiyotiga ko'rsatadigan salbiy oqibatlari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Korrupsiyaning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarga ta'siri, uning davlat boshqaruvi samaradorligiga, qonun ustuvorligiga hamda iqtisodiy rivojlanishga ta'siri o'rganiladi. Tadqiqot natijalarida korrupsiyaning kompleks va tizimli muammo ekani asoslab beriladi hamda uni kamaytirish uchun ilmiy yondashuvlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: korrupsiya, hokimiyatni suiiste'mol qilish, iqtisodiy rivojlanish, qonun ustuvorligi, ijtimoiy tengsizlik, davlat boshqaruvi, siyosiy tizim, korrupsiya oqibatlari

Аннотация: В данном научном тезисе на основе научных источников анализируются сущность понятия коррупции, её теоретические основы и негативные последствия для развития общества. Изучается влияние коррупции на политические, экономические и социальные системы, а также её воздействие на эффективность государственного управления, верховенство закона и экономическое развитие. В результате исследования обосновывается, что коррупция является комплексной и системной проблемой, а также освещаются научные подходы к её снижению.

Ключевые слова: коррупция, злоупотребление властью, экономическое развитие, верховенство закона, социальное неравенство, государственное управление, политическая система, последствия коррупции.

Abstract: This scientific thesis analyzes the essence of the concept of corruption, its theoretical foundations, and its negative impact on societal development based on academic sources. The study examines the influence of corruption on political, economic, and social systems, as well as its effects on the efficiency of public administration, the rule of law, and economic development. The research findings substantiate that corruption is a complex and systemic problem and highlight scientific approaches to its reduction.

Keywords: corruption, abuse of power, economic development, rule of law, social inequality, public administration, political system, consequences of corruption.

Kirish

Korrupsiya zamonaviy jamiyat rivojlanishiga jiddiy to'sqinlik qiluvchi global muammolardan biri hisoblanadi. U davlat boshqaruvi, iqtisodiyot va ijtimoiy hayotning turli sohalarida namoyon bo'lib, jamiyat taraqqiyotini sekinlashtiradi. Ilmiy adabiyotlarda korrupsiya ko'pincha "ishonib topshirilgan vakolatlardan shaxsiy manfaat yo'lida foydalanish" sifatida talqin etiladi.

Korrupsiya tushunchasining kelib chiqishi lotincha "corruptus" so'ziga borib taqaladi va u "buzilish" yoki "suiiste'mol qilish" ma'nolarini anglatadi. Bu hodisa qadim zamonlardan mavjud bo'lib, davlat va huquq tizimi paydo bo'lgan davrdan boshlab jamiyat hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatib kelmoqda.

Bugungi kunda korrupsiya nafaqat alohida davlatlar, balki butun xalqaro hamjamiyat uchun dolzarb muammo sifatida qaralmoqda. Uning mohiyatini chuqur o'rganish va

oqibatlarini tahlil qilish korrupsiyaga qarshi samarali kurash choralarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda tizimli tahlil, solishtirma tahlil, induksiya va deduksiya metodlaridan foydalanildi. Korrupsiya fenomenining mohiyati va oqibatlarini aniqlashda xalqaro tashkilotlar (Transparency International), ilmiy maqolalar va akademik tadqiqotlar asosiy manba sifatida qo'llanildi.

Shuningdek, korrupsiyaning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarga ta'siri bo'yicha mavjud ilmiy natijalar tahlil qilindi. Statistik va nazariy yondashuvlar orqali korrupsiyaning jamiyat rivojlanishiga ta'siri kompleks tarzda o'rganildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korrupsiya murakkab ijtimoiy hodisa bo'lib, u bir nechta asosiy xususiyatlarga ega:

Birinchidan, korrupsiya hokimiyat yoki xizmat vakolatlarining shaxsiy manfaat uchun suiiste'mol qilinishini anglatadi .

Ikkinchidan, korrupsiya iqtisodiy tizimda resurslarning noto'g'ri taqsimlanishiga olib keladi. Bu esa investitsiya jarayonlarini sekinlashtiradi va iqtisodiy o'sishni pasaytiradi .

Uchinchidan, korrupsiya siyosiy tizimni izdan chiqaradi, demokratiya va qonun ustuvorligiga putur yetkazadi .

To'rtinchidan, korrupsiya ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi va aholining davlat institutlariga bo'lgan ishonchini kamaytiradi .

Natijalar shuni ko'rsatadiki, korrupsiya nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy va ijtimoiy tizimlarning barqarorligiga ham jiddiy tahdid soladi.

Tahlil va muhokama

Korrupsiya fenomenini chuqur tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, u oddiygina huquqbuzarlik yoki axloqiy muammo emas, balki murakkab tizimli hodisa hisoblanadi. U iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy tizimlarning o'zaro bog'liqligi natijasida yuzaga keladi va aynan shu sababli uning oqibatlari ham ko'p qirrali va uzoq muddatli xarakterga ega. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda korrupsiya davlat boshqaruvi samaradorligiga, iqtisodiy o'sishga, jamiyatlardagi ijtimoiy tenglikka va hatto xalqaro munosabatlarga ham ta'sir ko'rsatadigan universal muammo sifatida talqin etiladi [1].

Avvalo, korrupsiyaning iqtisodiy tizimga ta'sirini tahlil qilish muhimdir. Ilmiy manbalarga ko'ra, korrupsiya iqtisodiy resurslarning samarasiz taqsimlanishiga olib keladi. Bu jarayon davlat byudjeti mablag'larining noto'g'ri yo'naltirilishi orqali yuzaga keladi. Masalan, korrupsiyaga moyil tizimlarda davlat xarajatlari ko'pincha ijtimoiy ahamiyatga ega sohalar (ta'lim, sog'liqni saqlash, ijtimoiy himoya) ko'ra, nazorat qilish qiyin bo'lgan yirik infratuzilma loyihalariga yo'naltiriladi. Natijada jamiyat farovonligi uchun zarur bo'lgan sohalar yetarli darajada moliyalashtirilmaydi [1].

Shuningdek, korrupsiya investitsiya muhitiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, korrupsiya darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda xorijiy investitsiyalar hajmi kamayadi. Buning sababi investorlar uchun noaniqlik, qo'shimcha xarajatlar (pora, yashirin to'lovlar) va huquqiy kafolatlarning zaifligi hisoblanadi. Xususan,

empirik tadqiqotlarda korrupsiya va investitsiyalar o'rtasida manfiy korrelyatsiya mavjudligi aniqlangan [2]. Bu esa o'z navbatida iqtisodiy o'sishning sekinlashishiga olib keladi.

Korrupsiyaning iqtisodiy o'sishga ta'siri masalasida ilmiy adabiyotlarda "sand the wheels" (ya'ni "mexanizmi sekinlashtiruvchi omil") nazariyasi keng tarqalgan. Ushbu yondashuvga ko'ra, korrupsiya ishlab chiqarish samaradorligini pasaytiradi, chunki iqtisodiy subyektlar o'z resurslarining bir qismini ishlab chiqarish faoliyatiga emas, balki korrupsion munosabatlarga sarflashga majbur bo'ladi [3]. Shu bilan birga, korrupsiya kapital jamg'arilishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi, bu esa uzoq muddatda iqtisodiy rivojlanishni cheklaydi [4].

Biroq ayrim ilmiy tadqiqotlarda korrupsiyaning ayrim holatlarda qisqa muddatli ijobiy ta'siri ham qayd etilgan. Masalan, byurokratik to'siqlar kuchli bo'lgan tizimlarda korrupsiya ba'zan "muammolarni tezlashtiruvchi mexanizm" sifatida talqin qilinadi. Ammo bu yondashuv keng qabul qilinmagan, chunki uzoq muddatli istiqbolda korrupsiya iqtisodiy tizimning barqarorligini buzadi va umumiy samaradorlikni pasaytiradi [3].

Siyosiy jihatdan korrupsiya davlat boshqaruvi tizimiga jiddiy zarar yetkazadi. U davlat institutlarining legitimligini pasaytiradi va fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchini susaytiradi. Korrupsiyalashgan siyosiy tizimlarda qarorlar ko'pincha umumiy manfaatlarga emas, balki tor guruhlar manfaatlariga xizmat qiladi. Bu esa siyosiy tenglik va demokratiya tamoyillarining buzilishiga olib keladi [5].

Korrupsiya siyosiy beqarorlikni kuchaytiruvchi omil sifatida ham namoyon bo'ladi. Tadqiqotlarga ko'ra, korrupsiya darajasi yuqori bo'lgan davlatlarda siyosiy inqirozlar, norozilik namoyishlari va hukumat almashinuvi ehtimoli yuqori bo'ladi. Bu holat davlatning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishni qiyinlashtiradi [4].

Ijtimoiy nuqtai nazardan korrupsiya jamiyatdagi tengsizlikni kuchaytiradi. Korrupsiyalashgan tizimlarda resurslar va imkoniyatlar adolatli taqsimlanmaydi. Boy qatlam korrupsion mexanizmlardan foydalanib yanada boyib boradi, kambag'al qatlam esa asosiy xizmatlardan foydalanishda qiyinchiliklarga duch keladi. Natijada ijtimoiy tabaqalanish kuchayadi va jamiyatda ijtimoiy adolatsizlik hissi ortadi [2].

Bundan tashqari, korrupsiya kambag'allik darajasining oshishiga ham olib keladi. Chunki davlat resurslarining noto'g'ri taqsimlanishi ijtimoiy dasturlar samaradorligini pasaytiradi. Bu esa aholining eng zaif qatlamlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy tadqiqotlarda korrupsiya va kambag'allik o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligi qayd etilgan [1].

Korrupsiyaning yana bir muhim oqibati — bu "soya iqtisodiyoti"ning kengayishidir. Korrupsiyalashgan tizimlarda iqtisodiy faoliyatning muhim qismi rasmiy nazoratdan tashqariga chiqadi. Bu esa soliq tushumlarining kamayishiga, davlat byudjeti daromadlarining qisqarishiga va iqtisodiy siyosat samaradorligining pasayishiga olib keladi [1].

Ta'lim tizimida korrupsiya bilim sifatining pasayishiga olib keladi. Masalan, pora evaziga baho qo'yish yoki o'qishga qabul qilish holatlari kadrlar tayyorlash sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada jamiyatda malakali mutaxassislar yetishmovchiligi yuzaga keladi. Bu esa uzoq muddatda iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir qiladi [2].

Sog'liqni saqlash tizimida korrupsiya aholining salomatligiga bevosita zarar yetkazadi. Tibbiy xizmatlar uchun noqonuniy to'lovlar, dori vositalarining noqonuniy taqsimlanishi va

resurslarning noto'g'ri boshqarilishi sog'liqni saqlash tizimi samaradorligini pasaytiradi. Bu esa o'lim darajasining oshishiga va umr davomiyligining qisqarishiga olib kelishi mumkin [5].

Huquqiy tizimda korrupsiya qonun ustuvorligining zaiflashishiga olib keladi. Sud tizimidagi korrupsiya adolatli qarorlar qabul qilinishiga to'sqinlik qiladi. Bu esa fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish mexanizmlarini zaiflashtiradi. Natijada jamiyatda huquqiy nihilizm kuchayadi va fuqarolar qonunlarga ishonmay qo'yadi [5].

Korrupsiyaning institutsional oqibatlari ham alohida e'tiborga loyiqdir. Ilmiy tadqiqotlarda korrupsiya davlat institutlarining samaradorligini pasaytirishi va boshqaruv sifatini yomonlashtirishi qayd etilgan. Bu esa iqtisodiy siyosatni amalga oshirishda muammolarni keltirib chiqaradi [2].

Shuningdek, korrupsiya global miqyosda ham jiddiy muammo hisoblanadi. U xalqaro savdo, investitsiya va iqtisodiy hamkorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Korrupsiyalashgan davlatlar xalqaro reytinglarda past o'rinlarni egallaydi, bu esa ularning iqtisodiy rivojlanish imkoniyatlarini cheklaydi [3].

Korrupsiyaning yana bir muhim jihati — uning o'z-o'zini takrorlovchi xarakterga ega ekanligidir. Ya'ni, korrupsiya mavjud bo'lgan tizimlarda u yanada kuchayib boradi. Chunki korrupsiyalashgan muhitda halol faoliyat yuritish qiyinlashadi va iqtisodiy subyektlar ham korrupsion mexanizmlarga moslashishga majbur bo'ladi [1].

Shu bilan birga, korrupsiya inson kapitalining rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimidagi korrupsiya inson resurslarining sifatini pasaytiradi. Bu esa uzoq muddatda iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri bo'lgan inson kapitalining rivojlanishini cheklaydi [3].

Umuman olganda, korrupsiyaning oqibatlari kompleks xarakterga ega bo'lib, u iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy tizimlarning barcha darajalariga ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, korrupsiyani kamaytirish uchun faqat jazolash choralarini kuchaytirish yetarli emas. Balki institutsional islohotlar, shaffoflikni oshirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish zarur [5].

Xulosa

Korrupsiya murakkab va ko'p qirrali ijtimoiy hodisa bo'lib, u davlat va jamiyat rivojlanishiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korrupsiya iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi, siyosiy tizimni izdan chiqaradi va ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, u qonunchilikni takomillashtirish, davlat boshqaruvida shaffoflikni oshirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishni o'z ichiga olishi kerak.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Transparency International. *What is corruption?* – 2023, p.1.
2. Myint U. *Corruption: Causes, Consequences and Cures.* – 2000, p.3.
3. IntechOpen. *Corruption: Causes and Consequences.* – 2018, p.5–6.
4. Williams A. *Corruption definitions and implications.* – 2021, p.2.
5. Wikipedia. *Economics of corruption.* – 2025, p.1–3.
6. Wikipedia. *Corruption.* – 2025, p.1–2.

7. Kliushyn V. *Corruption and its consequences for society*. – 2024, p.4–6.
8. Ibodullaevich K.K. *Types, forms of corruption*. – 2021, p.2–4.
9. Yusubboevich I.Y. *Concept and essence of corruption*. – 2022, p.850–852.
10. CyberLeninka. *Corruption consequences analysis*. – 2021, p.3–5.
11. *Political corruption. Consequences on governance*. – 2025, p.2–3.
12. Inlibrary.uz. *Korrupsiya ta'lim sifatiga ta'siri*. – 2024, p.1–2.